

‘คันคูใหญ่’

เกษตรประณีตพึ่งตนเอง

เมื่อก่อนมักเปรียบชาวบ้านว่าเป็น “กระดุกหลังของชาติ” แต่วันนี้กระดุกหลังของชาติลึกลงทุกที เพราะกระบวนการพัฒนาที่ใช้เงินเป็นตัวตั้ง ทำให้ชีวิตเกษตรกรยังคงวังงวนเงิน แต่ก็ความหาความสุขกันไม่เจอ

พ่อนุญเต็ม ชัยลา ประชาชนบ้านจังหวัดขอนแก่น ตอบคำถามข้างต้นว่า “เกษตรกรจำนวนมากเอาตัวไม่รอด เพราะมัวแต่ไปทำให้อื่นๆ ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ที่ตัวเองไม่ได้กิน ไม่ได้ใช้ ปลูกแต่พืชเชิงเดี่ยว ปลูกเดียว ไม่ครบวงจรและไม่ต่อเนื่อง เป็นการปลูกเพื่อขายอย่างเดียว ทั้งแต่เงิน ทั้งแต่ตลาด และทั้งแต่คนภายนอก”

แม้จะมีคำกล่าวเตือนสติถึงพิษภัยของเกษตรเชิงเดี่ยวแต่ก็ยังมีเกษตรกรอีกจำนวนมากไม่ยอมยัง “หลับไหล” เคลิบเคลิ้มกับมายาคติที่เอาเงินเป็นตัวตั้ง เอาผลผลิตจำนวนมากเป็นตัวชี้วัด วิ่งตามกระแส และพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอก ด้วยความฝันว่าสักวันหนึ่งสิ่งที่ทำอยู่จะมีวันดีคืนดีให้ตนเองและครอบครัวมีความสุข

“เกษตรประณีต” คือคำตอบ

พ่อนุญเต็มอธิบายความหมายของ “เกษตรประณีต” ว่า หัวใจสำคัญของเกษตรประณีตคือ กินของที่เรารู้ออกและใช้ของที่เรารู้จัก ทำรวมทั้งต้องศรัทธาในงานที่ตัวเองทำ

“จัดระบบปลูกพืชผักผลไม้และเลี้ยงสัตว์หมุนเวียนไปตามฤดูกาลอย่างต่อเนื่อง พอเพียงเหลือกินเหลือใช้ได้แจก เหลือแจกเหลือใช้ได้ขาย เหลือขายได้แปรรูปให้กินและใช้ได้นานขึ้น รวมทั้งขายได้ราคาดีขึ้น การรู้จักกินรู้จักใช้รู้จักแปรรูปมีแต่เจริญ สุขายและไม่จน”

ในขณะที่เกษตรกรส่วนใหญ่ยังหลับฝันถึงความสุขที่อยู่ข้างหน้า กลุ่มเกษตรกรในนามเครือข่ายประชาชนบ้านและพหุภาคีภาคอีสาน คิดค้นทางออกนอกจากหลุมพรางด้วยสิ่งที่เรียกกันว่า “เกษตรประณีต” ซึ่งเป็นการทำการเกษตรที่เอาความสุขเป็นตัวตั้งอันเป็นแนวปฏิบัติที่ปฏิบัติเกษตรเชิงเดี่ยวอย่างสุดซึ้ง

ขณะเดียวกัน ก็เปิดโอกาสให้เกษตรกรเป็นผู้บริหารสูงสุดในแปลงเกษตรของตนเอง เป็นเจ้านายใหญ่ในการวางแผนบริหารจัดการทั้งการปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ และการแจกจ่ายผลผลิต ซึ่งปัจจุบันมีเกษตรกรที่ทำเกษตรประณีตจนสามารถเป็น “ต้นแบบ” ได้ทั่วประเทศจากผลการศึกษา

พ่อนุญเต็ม ชัยลา เกษตรต้นแบบเครือข่ายพ่อบุญ เกตทิพย์ คืออีกผู้หนึ่งที่สามารถสร้างเกษตรประณีตในรูปแบบของตนเองจนสามารถเป็นต้นแบบแก่เกษตรกรรายอื่นๆ ด้วยแนวคิดการทำเกษตรประณีตแบบ “คันคูใหญ่” จากการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ และทำกิจกรรมหลากหลายบนคันคูของสระน้ำที่ขุดขึ้น จนสามารถเลี้ยงครอบครัวและสร้างรายได้ นำมาซึ่งการพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนในปัจจุบัน

พ่อนุญเต็มเล่าถึงความเป็นมาของเกษตรประณีตคันคูใหญ่ให้ฟังว่า “เมื่อก่อนผมทำนาปี พอเก็บเกี่ยว

สระน้ำขนาด 6x60 เมตร

เตาถ่านข้างบ่อปลา

ข้าวเสร็จก็จะเดินสายหารับจ้างก่อสร้างบ้าง เดินทางไปรับจ้างที่กรุงเทพฯบ้าง เป็นอย่างนี้อยู่หลายปี จึงมานั่งทบทวนกับการยาวว่าหากเป็นเช่นนี้ ยามแก่แล้วทำงานไม่ไหวแล้วจะอยู่กันอย่างไรร จึงตกลงกันหันมาทำเกษตรพึ่งตนเอง เริ่มจากขุดสระน้ำขนาดกว้าง 6 เมตรยาว 60 เมตร พร้อมกับทำคันคูขนาดใหญ่รวมทั้งคันคูขนาด 1 ไร่พอดี ตอนนั้นคนอื่นมองว่าผมบ้า เพราะมาขุดสระน้ำยาวไปตามถนนซึ่งน่าเสียดายพื้นที่”

หลังจากได้สระน้ำแล้ว พ่อนุญเต็มและภรรยา ก็ร่วมกันทำเกษตรประณีตบนคันคูใหญ่ตามที่ได้รับการอบรมมาจากเครือข่าย ด้วยการปลูกทุกอย่าง ที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก ทั้งพืชผักสวนครัว ไม้ผล ไม้ยืนต้น ซึ่งมีไม่ต่ำกว่า 20 ชนิด ในสระน้ำก็เลี้ยงปลาหลากหลายชนิดเช่นกัน

พ่อนุญเต็มกล่าวอีกว่า “เกษตรประณีตเราจะต้องทำไปเรื่อย เรียนรู้พัฒนาไปเรื่อย ปลูกทุกวัน อย่าใจร้อน อย่าทำเอาจำนวนมากแบบเห็นเงินก้อนใหญ่ แต่ให้ทำไปตามกำลังของเรา

“ผมไม่รู้สึกละอายพื้นที่ที่หมดสติในใจขุดสระน้ำเลย เนื่องจากสระน้ำให้อะไรแก่ผมมากกว่าที่จะเป็นเพียงที่นา ซึ่งปีหนึ่งทำนาได้เพียงครั้งเดียว แต่ที่ผมสามารถปลูกพืชเลี้ยงสัตว์มีกิจกรรมทำในทุกวัน

คุณ สงค์คลัง

คันคูกว้าง 1 เมตรติดถนน

ได้ผลผลิตจากสระน้ำและคันคูใหญ่ทุกวัน”

เพราะเหตุใดคันคูใหญ่จึงสามารถนำมาซึ่งการพึ่งตนเองได้อย่างเกษตรกรเช่นพ่อนุญเต็ม สามารถสรุปได้เป็นข้อๆ ดังนี้

1.ด้านสิ่งแวดล้อม ช่วยให้เก็บกักน้ำได้ น้ำไม่รั่วซึม ป้องกันน้ำท่วม ไม่พังง่าย ช่วยให้มีน้ำเลี้ยงปลาและปลาไม่หนีไปทีอื่น มีพื้นที่ปลูกต้นไม้ได้มากทั้งชนิดและปริมาณ มีน้ำรดต้นไม้

2.ด้านเศรษฐกิจ ช่วยให้เกษตรกรมีปัจจัยสี่เพิ่มขึ้น มีอาหารเพิ่มขึ้น พืช ผัก ผลไม้ กุ้งหอยปู ปลาเพิ่มมากขึ้น มีเครื่องนุ่งห่มมากขึ้นทั้งจากการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ปลูกต้นฝ้าย มีไม้ยืนต้นมาทำที่อยู่อาศัยและเครื่องเรือน มีสมุนไพรหลากหลายชนิดไว้ดูแลตนเอง ช่วยลดรายจ่ายเพิ่มรายรับ มีหลักประกันมั่นคง มีงานทำตลอดปี

3.ด้านสังคม การมีผลผลิตที่หลากหลายจนได้แจกช่วยเหลือมีเพื่อน มีกลยุธมิตรมาร่วมกันเรียนรู้

ช่วยกันคิดร่วมกันทำ ทำให้มีปัญญาแก้ไขต่างๆ เพิ่มมากขึ้น เป็นตัวอย่างที่ดีแก่คนในครัวและชุมชน สร้างสัมมาอาชีพ ลดการอพยพถิ่น ครอบครัวอยู่ด้วยกันด้วยความอบอุ่นพร้อมใจ ต่อ ยอดเป็นชุมชนเข้มแข็งและมีศรัทธา

4.วิถีชีวิต ช่วยให้การจัดการชีวิตลงตัว มีผักปลอดสารและอาหารปลอดภัยกินตลอดปีที่พักผ่อนหย่อนใจ ช่วยให้อากาศดี อารมณ์ดี ให้มีบรรยากาศดี มีเพื่อนบ้านและชุมชนดี สติและปัญญาที่จะจัดการปัญหาให้ลดลง ความสมดุลในการอยู่ร่วมกันทั้งระหว่างมนุษย์ และมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ช่วยให้คนอยู่ใกล้ธรรมชาติมากขึ้น ได้เรียนรู้จากธรรมชาติเกิดความรักธรรมชาติ กลายเป็นวิถีชีวิตที่ลดภาวะดิ้นทางร่างกาย ทางใจ ทางสังคมทางปัญญา

ส่วนใครหรือหน่วยงานใดที่สนใจ “คันคูใหญ่” เกษตรประณีตพึ่งตนเอง สามารถมาเรียนรู้ สัมผัสกับประสบการณ์ตรงได้ที่บ้านเลขที่ 7/9 บ้านโคกสง่าพัฒนา ตำบลโคกสง่า อำเภอจังหวัดขอนแก่น หมายเลขโทรศัพท์ 0-436-8-1111

พ่อนุญเต็ม รับประกันว่า “เกษตรประณีต” เราและครอบครัวอยู่แบบพอเพียงอยู่คนเดียวได้

ธวัชชัย เฟื่องพิง
พิมพ์ชนก วัตต